زندگی شخصی بانو مجتهده امین

ندا بهرامی*

چکیده

بانو سیده نصرت امین، یکی از بانوان فقیه شیعه هستند که در سال ۱۲۷٤، در شهر اصفهان و در خانواده ای که نسل آنها به حضرت علی (ع) می‌رسید متولد شدند و بعد از اینکه ازدواج کردند در منزل شخصی خود در محضر اساتید بزرگی چون آیات عظام نجف آبادی با تلاش و کوشش بسیار به درجه اجتهاد رسیدند و از طرف شیخ عبدالکریم حائری یزدی اجازه روایت دریافت نمودند. این خانم بزرگوار با تلاش خود در جهت تهذیب نفس و تربیت شاگردان و همچنین آثار و کتب گرانبهایی را از خود برجای گذاشتند و نهایتاً در سال ۱۳٦۲ به دیار حق شتافتند.

کلیدواژه‌ها: بانو امین، اجتهاد، استاد، تهذیب نفس

* پایه چهارم، سطح ۲، مدرسه علمیه امام خمینی(ره)، کرمانشاه

مقدمه

در اسلام، همیشه زنان شایسته و متعهدی بودند که در عرصه های فرهنگ و ادب و در جبهه های ایثار و تلاش، منبع آثار و برکات فراوانی بودند. با تکیه بر قرآن و سنت پیامبر (ص) و سیده ائمه (ع)، ارج نهادن به زنان و ادای حقوق آنان همواره موجب رشد و پیشرفت زنان مسلمان در جامعه اسلامی بودند. نمونه بزرگ این زنان و بانوان شایسته و والامقام در تاریخ اسلام، حضرت خدیجه (س)، حضرت زهرا (س)، زینب کبری (س) و سکینه دختر امام حسین(ع) می باشند.

در طول تاریخ نیز همواره زنان فداکار عالم و متقی زیادی بودند که تربیت مردان روزگار را به عهده داشته اند و مربی های والا مقامی برای جامعه بوده اند.

در مکتب شیعه، نمونه‌های فراوانی از این بانوان به چشم می‌خورند که یکی از این بانوان مادر سید رضی و سید مرتضی، دختر شیخ طوسی و نیز دختر محمدتقی مجلسی، یعنی آمنه بیگم را نام برد. اگرچه در زمان انقلاب، زنان شایسته جامعه ما که دارای ارزش و تربیت صحیح اسلامی بودند به شایستگی توانستند قدر و منزلت زنان مسلمان را به جهانیان بنمایانند. گذشت و فداکاری مادران و همسران شهدا در دوران جنگ نمونه بارز این امر است؛ از این رو نگاهی به شخصیت یکی از این بانوان بزرگوار داریم. این بانوی مجتهده، سیده نصرت امین است که مقام معظم رهبری (مدظله العالی) درباره اهمیت بزرگداشت این بانو فرمودند: « تجلیل از این بانوی اصفهانی و ارائه شخصیت عرفانی و فقهی و فلسفی برجسته یک زن در کشور ما کاری سودمند و در جهت احیای ارزش اسلامی زنان است ». به درستی که ارزش علمی و تقوایی این دانشمند خود حجتی است که زنان متعهد جامعه می‌توانند با طی سطوح عالی علم خود را از محرومیت هایی که دشمنان بر مسلمانان تحمیل کرده اند، برهاند و وجودشان منشأ خدمت عظیم و ارزشمند علم و فرهنگ است.

زندگی شخصی بانو امین

زندگانی، خاندان و تبار

حاجیه خانم سیده نصرت بیگم امین در سال ۱۲۷٤ .ش در اصفهان متولد شد. پدر ایشان حاج سید محمد علی امین التجار اصفهانی، فردی مومن و سخاوتمند بود و مادر ایشان بانویی بزرگوار، متعبد و خیرخواه بودند. حاج سید محمد علی، پسر سید حسن و نوه علامه مجاهد و وارسته، سید معصوم حسینی خاتون آبادی بود که از نظر نسب، بسیار شریف هستند. خاندان جنابی ها، دودمان مادر این کودک، مومن و از سادات با شرافت اصفهان و از علما و شاعرها و هنرمندان اصفهانی در عهد صفوی بودند. خدا پس از 3 فرزند پسر، این دختر را به ایشان عطا کرد. مادر ایشان، با روشن بینی در 4 سالگی دختر خود را برای آموزش قرآن و یادگیری خواندن و نوشتن به مکتب « خدیجه بیگم » فرستاد، در حالی که فضای آن زمان به گونه ای بود که کمتر خانواده ای به دختران خود اجازه یادگیری علم را می‌دادند و والدین خواندن و نوشتن را برای دختران خود جایز نمی دانستند. به این ترتیب بانو امین به تحصیل ادامه داد تا اینکه در ۱۳ سالگی رشد و پویایی او برای والدینش نمایان شد و از این رو، در میان خواستگاران زیادی که داشت، پسر عمویش حاج میرزاآقا ملقب به (معین التجار) را برگزیدند و مقدمات ازدواج او فراهم گردید. در تمام مدتی که در خانه پدری به سر می‌برد والدینش همواره مراقب او بوده و در تربیت صحیح او تمام تلاش خود را به کار گرفتند. از این به بعد بانو امین به خانه داری و تربیت فرزندان پرداختند، اما این امر نتوانست مانع تحصیل، مطالعه و تحقیق این بانو در زمینه معارف شود. وی صاحب ۸ فرزند شد که 7 تن از آنان در زمان حیات ایشان به مرگ زودرس درگذشتند و فقط یک پسر برای ایشان باقی ماند. خود بانو امین این واقعه را ابتلا و آزمایش خدا تعبیر کردند. این بانو علوم گوناگون را در منزل و نزد استادان بزرگواری که به منزل ایشان می آمدند، فرا گرفت. ایشان غرق در معارف معنوی گردید و با توجه به سلوک علمی و تلاش فراوان جهت فراگیری علوم قرآنی، به مقامات بالایی دست یافتند چنانکه در این باره آمده است: « در پرتو معتقدات دینی، معنوی و قلبی اش که در ارتباط با منبع فیض الهی بود رشد یافت و همان گونه که در کتاب نفیس نفحات الرحمانیه که به زبان عربی نگارش یافته خود معترف است چنان به مبدأ اقیانوس الهی وابسته بود که نغمات ملکوتی گل ها و ریاحین را به گوش جان می شنیدند و تا سن ٤٠ سالگی، دوران تهذیب و

ریاضت را پشت سر گذاشت و پس از آن مراحل ترقی و کمال را طی نمودند». بانو امین پس از آن که صرف، نحو، بلاغت، تفسیر، حدیث، فقه، اصول و فلسفه را آموخت، به مطالعات خود در سطوح عالی ادامه داد تا به درجه اجتهاد رسید. جدیت وی در امر تحصیل به حدی بود که می گویند: « هیچ چیز نمی تواند کلاس درس را تعطیل کند، حتی مرگ فرزند ». یکی از استادان بانو امین، مرحوم آیت الله حاج میر سید علی نجف آبادی نقل می کند: « روزی شنیدم فرزند ایشان فوت شده است، فکر کردم خانم دیگر درس را تعطیل خواهد کرد ولی برعکس، دو روز بعد کسی را به سراغم فرستاد که برای تدریس منزل ایشان بروم، و من از علاقه ایشان به درس و تحصیل، سخت تعجب کردم ».

مقام والای علمی

بانو امین با داشتن استعداد سرشار و تلاش شبانه‌روزی و اراده استوار و بردباری بسیار در برابر سختی ها و مشکلات، پس از سال ها تحصیل و پشتکار مداوم به دریافت اجازه اجتهاد نائل شدند. قریب ٤٠ سال از عمر پربار ایشان می‌گذشت که مورد آزمون آیات عظام حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی مؤسس حوزه علمیه قم و حاج شیخ محمد کاظم شیرازی قرار گرفت و به دریافت اجازه اجتهاد نائل آمد. ایشان از آیت الله میرزا آقا اصطهباناتی و آیت الله شیخ محمدرضا ابوالمجد نجفی اصفهانی نیز اجازه روایی و اجتهاد دریافت کرد. مقام علمی و معنوی این بانوی گرانقدر از اجازه روایت آیت الله شیخ محمدرضا ابوالمجد نجفی به خوبی استنباط می‌شود که درباره بانو می‌فرمایند: « به این سیده دانشمند و شریف، گوهر گرانقدر مستور، گل سرسبد باغ فرزندان زهرای اطهر، بانوی فرزانه حکیم و عارف کامل... اجازه دادم که روایت کند از من، هر چه را که روایتش برای من صحیح است از کتب تفسیر و ادعیه و حدیث و فقه ». نتیجه همه تلاش‌های علمی، که زمینه تقوا و زهد علمی این بانو را فراهم کرد چنان بود که حق دانشمند بزرگ و فقیه اهل بیت آیت الله العظمی سید شهاب الدین مرعشی نجفی، از خانم امین درخواست اجازه روایت نمود، و ایشان در قسمتی از این اجازه نامه که در تاریخ اول محرم الحرام سال ۱۳۵۸.ق برای آیت الله مرعشی نوشته چنین است: « پس از استخاره، به ایشان اجازه دادند که روایت کند از من، هر چه را که روایتش برای من صحیح است از کتب تفسیر و ادعیه و حدیث و فقه و غیر اینها که از تألیفات شیعه آنچه اصحاب از غیرشیعه روایت کرده اند، به جمیع طرقی که معلوم و در خود مضبوط است». مقام علمی و عرفانی بانو به آنجا رسید که اکابر و علما و عرفا به حضور ایشان می رفتند و از محضر این بانو استفاده می نمودند و مایه فیض می دانستند. وی در مقام تنها بانوی مجتهده عصر خود است و علما و افراد از نقاط دور و نزدیک

برای ملاقات و گفتگو نزد ایشان می رفتند. از نمونه‌های بارز آن تشرف مفسر بزرگ قرآن، علامه سید محمدحسین طباطبایی و فیلسوف تلاشگر استاد محمدتقی جعفری و علامه شیخ عبدالحسین امینی صاحب کتاب الغدیر و بزرگان دیگری بود که با ایشان به مذاکره نشستند و گاهی به وسیله نامه با ایشان مکاتبه داشتند. استاد مرحوم آیت الله محمد تقی جعفری، مقام علمی و عملی این بانو را چنین توصیف نموده است: « با توجه به آثار قلمی که از این خانم در دسترس ما قرار گرفته، به طور قطع می‌توان ایشان را از علمای برجسته عالم تشیع معرفی نمود و روش علمی ایشان هم کاملا قابل مقایسه با سایر دانشمندان بوده، بلکه با نظریه مقامات عالیه روحی، ایشان را از گروه نخبه ای از دانشمندان به شمار آورد که به اضافه فراگرفتن دانش، به تولد جدید در زندگی نایل می شوند.

استادان بزرگوار

بانو امین، از محضر استادان بزرگواری بهره بردند که در ذیل به شرح نام برخی از آنان اشاره می‌شود:

-آیت الله آقا سید ابوالقاسم دهکردی (1272-1353 . ق)؛ این فقیه بزرگ و مجتهد بنام، از استادان مبارز فقه و اصول در اصفهان بود. ایشان علوم اسلامی را در اصفهان نزد استادانی همچون آقا میرزا ابوالمعالی کلباسی، حاج شیخ محمد باقر مسجد شاهی و آقا میرزا محمد حسن نجفی فراگرفت، سپس به عتبات سفر کرد و در نجف اشرف از محضر پرفیض مرحوم شیخ زین العابدین مازندرانی و حاج میرزا حسین نوری، بهره‌ها برد. در سامرا نیز از حضور مرحوم آقا میرزا محمد حسن شیرازی مستفیض شد و سرانجام، به مقام رفیع شهادت نائل آمد.

-حجت الاسلام والمسلمین میرزا علی اصغر شریف متولد (1384.ق)؛ ایشان که فرزند حاج محمد باقر است، استاد ادبیات و سطوح در حوزه علمیه اصفهان و امام جماعت یکی از مساجد آن شهر بود و عمری طولانی داشت. هنگام وفات این استاد، بانوی ایرانی ۸۰ ساله بود.

- آیت الله میرزا علی آقا شیرازی (1294-1374 .ق)؛ این حکیم فرزانه، فقیه بزرگوار مفسر عالی قدر، عارف سالک ادیب کامل و طبیب ماهر در زهد، تقوا، اخلاق و عرفان از نوادر زمان خود بود. ایشان که فرزند علی اکبر شیرازی است در حوزه علمیه اصفهان نزد استادهایی همچون علامه سید محمد باقر درچه ای و حاج آقا حسین بروجردی و ... تلمذ کرد. همچنین در فلسفه، از فیلسوفان نامی مرحوم جهانگیر خان

نیز جویای احوال بانوی بزرگوار می شدند. یکی از روحانیون اصفهان در این خصوص می‌گوید: « چند مرتبه که حضور حضرت امام مشرف شدم ایشان جویای حال و سلامتی بانو شدند و در مقابل به منزل حاجیه خانم امین که میرفتم بانو امین برای سلامتی امام و موفقیت پیشرفت اهداف دعا می‌کرد و ابلاغ سلام را ترک نمی‌کردند».

یادگاری های گرانقدر بانو امین

کتاب‌هایی که بانو از خود به یادگار نهادند بیانگر روح لطیف و متعالی ایشان است و می‌شود گفت: بهترین راه شناخت و معرفی ایشان آثار قلمی این بانوی بزرگوار است. بنابر گفته یکی از بستگان نزدیک ایشان « این بانو وقتی قلم به دست می شد و مشغول نوشتن بود اصلاً خط خوردگی در آن دیده نمی شد» که این نشانه امدادهای غیبی و افاضات رحمانی است. به همین دلیل همواره تاکید داشت که ناشناخته بماند و کتاب‌های خود را با نام « بانوی ایرانی» یا « بانوی اصفهانی» به چاپ می رساندند. کتاب‌های ایشان عبارتند از:

اربعین الهاشمیه (عربی)

اولین تالیف گران مایه ایشان و دارای 40 حدیث در توحید و صفات حق تعالی و اخلاق و احکام شرع و متضمن بیانات فلسفی، عرفانی، فقه و اصولی. این کتاب به زبان عربی نوشته شده و توسط شاگرد وی حاجیه خانم همایونی به زبان فارسی ترجمه گردیده است. محتوای این کتاب به قدری دقیق و با اهمیت است که علمای نجف و بعضی مراجع تقلید را برآن داشت تا سوال ها و امتحان های متعددی در مورد فقه، اصول و دیگر مبانی از بانو امین به عمل آورند که بانو از عهده این آزمایش های سخت به خوبی بر آمده و به درجه اجتهاد رسیدند.

جامع الشتات (عربی)

این کتاب مشتمل بر پرسش های متعددی است که استادانی همچون محمد علی قاضی طباطبایی، شیخ محمد طه هنداوی نجفی زاده و سید حسن حسینی از ایشان پرسیده اند و پاسخ‌های مبسوطی که این عالمه برای آنان تحریر کرده است. این پرسش‌ها و پاسخ‌ها توسط شیخ مرتضی مظاهری نجفی جمع آوری و تنظیم شده اند.

معاد یا آخرین سیر بشر

این کتاب متذکر می‌شود که برای انسان غیر از نشئه دنیوی، نشئه دیگری در پیش است که ناچار باید در سیر تکاملی، از تمام آن نشئات و مراحل عبور کند و سرانجام به عالمی برسد که فوق آن عالمی نیست و آن را (معاد و قیامت) گویند. مطالب مندرج در کتاب، در قالب ۹ مقاله نگاشته شده‌اند.

نفحات الرحمانیه فی الواردات القلبیه (عربی)

این کتاب در واقع، واردات قلبی و خاطراتی است که مؤلف در سلوک الی الله به واسطه فیض حق دریافته است. در نفحه ۲۱ از این کتاب آمده: « شب نهم محرم ۱۳۵۹ نشسته بودم و با خود فکر می کردم که آیا دنیا را دوست می داری؟ چقدر به دنیا علاقه مندی؟ و تقریباً خودم را نصیحت می کردم. ناگهان هاتف غیبی به من گفت که اگر دنیا را دوست داری، نه برای دنیاست، بلکه برای این است که دنیا مظهر جمال و جلال حق تعالی است، و هر جای این دنیا را که تماشا کنی، محبوب خود را می‌یابی. وقتی هاتف غیبی به من اشاره را کرد، متوجه شدم که حب من نسبت به دنیا، برای دنیا نیست، بلکه برای این است که دنیا محل جمال و جلال و تماشای حق است، لذا از پروردگار خویش و از محضر حق خواستم که به من عمری دهد تا با چشمم جلال و جمال را تماشا کنم، و با گوشم صفات جمال و جلال حق را بنویسم، و با تمام وجودم و با تمام اعضای در خدمت حضرت حق و بیداری مردم باشم». که با نو در این نفحه می گوید: بعد از آن ٤٠ سال خدا به من عمر داد و توانستم قرآن را تفسیر و مردم را هدایت کنم. و در میان کتب بانو این کتاب تنها کتابی است که ترجمه نشده و به زبان عربی باقی مانده است. یکی از شاگردان بانو دلیل آن را اینگونه بیان می کند: « ایشان در زمان حیات خود ابا داشتند از اینکه کتاب را به کسی بدهند؛ چون مربوط به حالات عرفانی و قلبی ایشان بود. به یاد دارم که خانمی نامه نوشته بود و کتاب نفحات را خواست بانو فرمود: من می ترسم این کتاب را دست کسی بدهم، چون ممکن است نسبت هایی به من بدهند؛ اما

درهرصورت کتاب را برای آن خانم فرستادند. دو ماه بعد نامه ای از آن خانم رسید که ایشان را خیلی ناراحت کرد، فرمود: « فهمیدید چه شد؟ مرا صوفی خطاب کرده اند. به همین دلیل نمی خواستم کتاب را به کسی بدهم». به همین جهت بود که کتاب ترجمه نشده است».

اخلاق

این کتاب برگرفته از طهاره الاخلاق که قسمتی از آن ترجمه شده و نظرات بانو درباره آن در حاشیه کتاب اضافه شده است. کتاب جنبه علمی عملی و اخلاقی می باشد و مشتمل بر نکته ها و لطیفه ها می باشد.

تفسیر مخزن العرفان (فارسی)

این کتاب تفسیر جامعی از قرآن کریم است که در ۱۵ جلد به چاپ رسیده در حین نگارش این اثر عظیم حاج خانم پس از تفسیر دو جزء اول، از بیم آنکه برای به پایان رساندن کارش عمرش کفاف ندهد، به تفسیر جزء سی ام پرداخت و به ترتیب آن را ادامه داد تا سرانجام در اواخر عمر این مجموعه به پایان رسید. به این صورت اراده خدا بر آن قرار گرفت تا بانو تنها زن مفسر جهان اسلام باشد که قرآن را از ابتدا تا انتها تفسیر نموده اند .

روش خوشبختی و توصیه به خواهران ایمانی

در این کتاب سعادت و خوشبختی و راه رسیدن به آن را به زبان ساده و با اندرزهای نیکو به خواهران ابلاغ نمودند. که بعد از توضیح در مورد 2 رکن خوشبختی یعنی « آسایش بدن و صحت مزاج» و « آسایش فکر و استراحت خیال و آرامش روح» که در نهایت رعایت دو اصل اساسی « عقاید صحیح و ایمان به مبدأ و معاد» و « اخلاق نیکو» به دست می آید و بعد به ارکان دین و ایمان می پردازند.

مخزن اللئالی در مناقب مولی الموالی علی(ع)

این کتاب یک مقدمه 5 باب و یک نتیجه در مورد فضایل و مناقب حضرت امیرالمومنین(ع) می‌پردازد.

سیر و سلوک در روش اولیاء

این کتاب دارای محتوای کشف و شهود و سیر الی الله است. قسمتی به بحث (فنا و بقا) است در بررسی آثار تربیتی بانو امین که اکثر آثار ایشان در این زمینه است بیشترین حجم مطالب را در زمینه توصیه شیوه های تربیتی و روش تهذیب و تزکیه نفس است کتاب سیر و سلوک که در کشف و شهود و سیر الی الله به استناد سیرالعباد الی المعاد است مراحل کمال انسانی را چنان بیان می کند: « کسی که مایل به پیمودن راه حق گردد و اشتیاق رسیدن به جوار الهی در سر او نمودار شود ابتدا بایستی مجاهده تام بالنفس خود نماید و وی را از خودسری و شهوت رانی و لوازم طبیعت و هرچه مهیج و شهوت گردد، باز دارد. بانوی مجتهده امین خود نمونه ای از فضیلت ها بوده و به بسیاری از چشمه های جوشان علم و معرفت دست یافت و سراسر عمر پربرکت خود را صرف تحصیل و ترویج دین جدش نمود و آثار گرانبهایی در بعد های علمی، فقه، اصول و آثار علمی و نقلی و اخلاق از خود به یادگار گذاشتند. این حکیم و عارف بزرگ و مجتهده بعد از یک عمر خدمت صادقانه در ۲۳ خرداد سال ۱۳٦۲ مطابق با اول ماه مبارک رمضان سال ۱٤۰۳.ق وفات نمودند و به دیار حق شتافت یادش جاوید و روحش قرین رحمت پروردگار باد.

نتیجه گیری

در جامعه کنونی زنان هم می توانند همتراز مردان در عرصه های فرهنگی و جبهه های ایثار قرار گیرند و با آنها در اجتهاد هم رتبه شوند. بانو امین همین امر را ثابت نمودند که خانم ها هم می توانند در این عرصه قدم بردارند و همچون آقایان دارای مقام و آثار علمی شوند. این بانوی بزرگوار برای بانوان جامعه خود الگویی نمونه هستند برای تمام دختران، مادران و زنان این سرزمین به لحاظ عفت حیا اخلاق و همچنین در رسیدن به مدارج عالیه امید است که خواهران ایمانی هم به این مدارج علمی با موفقیت و تلاش دست یابند.

منابع

- امین، سیده نصرت بیگم، اخلاق و راه سعادت، گلبهار، اصفهان ۱۳۸۵

- امین، سیده نصرت بیگم، اربعین هاشمیه، ترجمه علویه همایونی، گلبهار، اصفهان ۱۳۸۹

- امین، سید نصرت بیگم، روش خوشبختی، نیلفروشان، اصفهان ۱۳۸٦

- سایت بانوی ایرانی

- طباطبایی، سیدمحمدحسین، تفسیر المیزان، ترجمه موسوی همدانی، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم ۱۳۷٤

WWW.library.tebyan.net